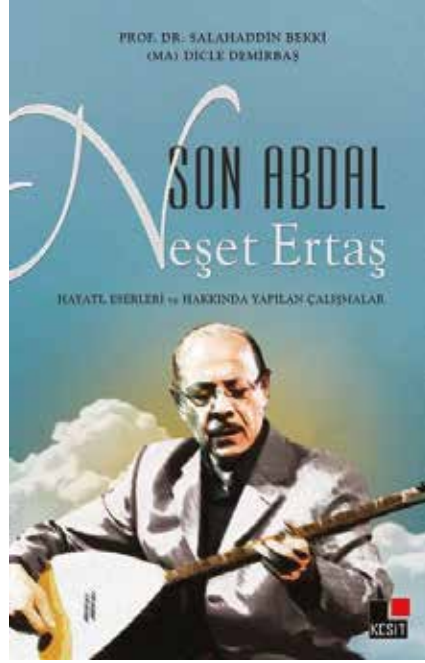

SON ABDAL

Hasan Hüseyin BAHADIR

*Arkadaş Z. Özger'in "Zeki Müren'i
Seviniz" dediği
O nezahetli hüznüle sevdim hem Ali
Ekber Çiçek'i
Hem Neşet Ertaş'ı gönül dağına yıksa
da kalbime!
Kayıp Tanrı'nın çocukları şiirini ya-
zamadım cumartesi
Annem duysa üzülür: Ah oğul giden-
ler dönmüyor geri!
Cumartesi/Haydar Ergülen*

Neşet ile Gönül isimli denemesinde 1960'ların Eskişehir'den bir hatırayı naklediyor Haydar Ergülen: "Ben 'destan'larla gönül kavururken, aynı sokakta oturduğumuz 'abdal'lardan bir kadın, sanki mahallede yangın çıkmış gibi bir telâşla evimizin kapısını çalıyor, bir yandan da bağıyordu: 'Neşet gelmiş anam, Neşet!' Akşam Adalar'daki (Porsuk'un kıyısındaki eski yazlık bahçelerin, iki-üç katlı güzel evlerin, açık hava sinemalarının yer aldığı, şimdi yerini kafe ve barların doldurduğu cadde) yazlık bahçelerin birinde konseri varmış Neşet Ertaş'ın." (Ergülen, 2006: 526). İyi ama niçin Eskişehir'den bir abdal kadın, Orta Anadolu saz ustasından kendi mahallesinden biriymiş gibi söz eder? Neşet Ertaş'ı "Neşet" yapan, aradaki sınırı kaldıran nedir? Tabii ki "Neşet" in kendi gibi biri oluşudur ya da bir başka ifadeyle her ne ise o oluşudur. "Diğerleri gibi bir kent-

Bekki Salahaddin, ve Demirbaş Dicle,
Son Abdal Neşet Ertaş, Kesit Yayınları,
2017, İstanbul.

li sesine sahipken, Neşet tam bir Orta Anadolu köylüsü gibi kullanıyordu Türkçe'yi, söz gelimi 'tane tane' demiyordu, 'dane dane benleri var yuzünde' diyordu, 'gönül' demiyordu, 'gonül' diyordu." (Ergülen, 2006: 526). Neşet Ertaş'ın bu sahihliğinin altında tevarüs ettiği abdallık geleneği yatmaktadır. O, sahiden de Salahaddin Bekki ile Dicle Demirbaş'ın kitabının isminde iyi biçimde ifadesini bulduğu gibi "Son Abdal"dır. Şüphesiz ondan sonra da icracılar gelecektir ama Neşet Ertaş'ın abdallık geleneğinin gün batımı olduğunu söyleyebiliriz. Peki ama abdal kimdir, abdallık nedir?

Abdal; Arapça bedelden, karşılıktan geliyor, şöyle diyor ansiklopedi:

“Dünyanın manevî düzenini sağlayan, Allah’ın sevgilileri arasından seçilmiş.” (*Meydan Larousse*, 1992: 13). Bu “sevgili” kulların belirgin özelliği, gönülsüz ya da ‘Neşet’ gibi söylersek ‘gönül’süz oluşları. Yunus Emre’nin dediği türden bir gönülsüzlük bu; kökü tasavvufta olan, derin bir nefis murakabesine dayanan gönülsüzlük: “Vurana elsiz gerek sövene dilsiz gerek / Derviş gönülsüz gerek sen derviş olamazsın!” (Ülgener, 1991: 93). Mesela Ak Şemseddin’in hikâyesi bu türden bir gönülsüzlüğün, nefsi öldürebilmenin iyi bir örneği: Rivayet o ki Ak Şemseddin, çağının bütün ilimlerini tahsil etmişti ama içindeki susuzluğu bir türlü gideremiyordu. Rüyasında Hacı Bayram’ı gördü; nasibinin ondan olduğunu anladı. Ankara’ya geldi Ak Şemseddin. Hacı Bayram; tarlada müritleriyle beraber çalışıyordu, yüz vermedi Ak Şemseddin’e. Yemek vakti gelince Hacı Bayram; kendi eliyle müritlerinin çanağına burçak çorbası ve yoğurt koydu, sıra Ak Şemseddin’e gelince onun çanağına bir şey koymadı. Artan aş götürüp köpeklerin çanağına doldurdu. Ak Şemseddin de gidip köpekler ile birlikte doyurdu karnını. Bundan sonra Hacı Bayram kabul etti onu huzura (Tanpınar, 2001: 11). Bu türden bir davranışı Neşet Ertaş’ın şu sözleri ile yan yana koyalım: “Ben âşığım, ben kendimde, özümde, ruhumda, beynimde, fikrimde, aklımda, mantığımda aradım; insanlarda buldum sevgiyi. Canlarımız haktır bence. Ben canlı hakkı seviyorum ve ona âşik oldum. Hayattayken namerde muhtaç olmamak yeter bize. Büyüklüğü hiç

kabul etmem. Kimse kimseden büyük yük değildir. İlle bir büyük aranıyorsa Allah’tan sonra anamızdır. Yani kadınlarımız. Çünkü onlar bizi yoktan var etti, dünyaya getirdi.” (Ergülen, 2006: 529). Abdal kadına “Neşet” dedirten teklifsizliğin temelinde işte bu gönülsüzlük yatmaktadır. Öylesine bir kendi oluş ki aslında epey şöhretli olmasına rağmen kendisine şöhretin ne ifade ettiği sorulduğunda: “Zamanında vaktinde gerekti tumar; öldü eşek kaldı semer.” diyebilmiştir bilgece. (Akman, 2012: 145). Öyleyse şu güzel ifadenin tam da ete kemiğe bürünmüş hâlidir, Neşet Ertaş: “Abdalın soyunduğu elbise değildi, abdal dünyayı libas gibi soyunup bırakmıştı çarşıya.” (Ergülen, 2006: 79)

Böyle bir abdaldan herkes kendisinden bir şeyler buldu; kimi çalıp söyledikleri ile dertlendi kimi onu, sanatını, hayatını, müziğini anlattı. Zaman içerisinde bir külliyat oluştu hakkında. İşte Salahaddin Bekki ile Dicle Demirbaş onun hakkındaki bu dağınık malzemeyi, bir bibliyografya çalışmasında bir araya getirmiştir. Bibliyografya çalışmaları sessiz kitaplardır; ciddi bir gayret ve mesai sonucu vücuda getirilirler, araştırmacılar için kılavuz niteliğindedirler. Ancak nedense yazarları başka kitapları ile hatırlanır. Mesela Osmanlı tarih yazarları ile ilgili önemli bir bibliyografya kitabının yazarı olan Franz Babinger’in adını duyduğumuzda aklımıza bibliyografya kitabı değil, Fatih Sultan Mehmet’i anlattığı kitabı gelir fakat kültürel devamlılık böylesine gösterişsiz ama zahmetli işlere birilerinin talip olmasıyla sağlanabilir.

Stefan Zweig'in şaşırtıcı kahramanı Sahaf Mendel; Viyana'da bir kafeyi mesken tutmuştur, adres olarak bu kafeyi vermektedir. Mektupları kafeye gelir, dünyanın dört bir yanından. Kendisinden bir kitabı sormak isteyen üniversite hocaları, öğrenciler Bay Mendel'e mektup gönderirler. Görkemli bir hafızaya sahip olan Bay Mendel, onlara cevap verir; konu, alan fark etmez. Mendel bir fizyoloji kitabından da edebiyat tarihinden de haberdardır (Zweig, 2016: 79-109). Mendel bu görkemli hafızasını, elbette dikkatle okuduğu kataloglara ve bibliyografya çalışmalarına borçludur.

Son Abdal Neşet Ertaş, Neşet Ertaş'ı merak eden herkes için bir başvuru kaynağı olarak düşünülmüştür. Bu hâliyle bir bibliyografya çalışmasından daha fazlasını içerir. Dört bölümden oluşan kitabın ilk bölümü, "Neşet Ertaş'ın Hayatı Eserleri ve Abdallık Geleneği İçerisindeki Yeri" başlığını taşır. Neşet Ertaş hakkında derli toplu bilgi edindiğimiz bu bölüm, kitabın bundan sonra bize sunduğu malzeme-yi yorumlamamız açısından önemlidir. Neşet Ertaş'ın kim olduğunu, sanatını, sanatının insanları nasıl etkilediğini anlatmak için özenle seçilmiş alt başlıklar şöyle sıralanmıştır:

"I.1. Neşet Ertaş'ın Yetiştigi Doğal Konservatuvar Ortamı/Abdallık Geleneği

I.2. Neşet Ertaş'ın Yoksulluk, Yoksunluk ve Gariplikten 'Yaşayan İnsan Hazinesi' Unvanına Uzanan Çileli Hayat Yolu

I.3. Abdallık Geleneği ve 'Bir Özdeşim Öznesi' Olarak Neşet Ertaş

I.4. Kent İmgesine Dönüşüm ve Bağbaşı Mezarlığından Sonsuzluğa"

Kitabın bütün içeriğini değil, yalnızca başlıklarını okumuş olsak bile Neşet Ertaş'ın hayatı hakkında ciddi fikir sahibi olabiliriz. Sahiden de doğal bir konservatuvarda yetişmiştir; içinde yetiştiği kültürü anlatmak için bundan daha güzel bir benzetme bulmak zordur. Bu başlığın altında abdallık kültürü hakkında özlü biçimde bilgi verilmektedir. Kitabın hitap ettiği geniş okur kitlesi göz önünde bulundurularak alan ile ilgili literatürden istifade edilmiştir. Neşet Ertaş'ın hayat hikâyesinin verildiği ikinci alt başlık için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Burada hayatına dair belli başlı olaylar verilmiştir. Onu anlamak bakımından elzem olan bu bilgiler, ne çok fazla uzundur ne de onu tanımamıza mahal vermeyecek kadar kısadır. Üçüncü alt başlık, "ötekileştirilen" abdalların hikâyesidir diyebiliriz. Yaşadıkları toplumun hem içinde hem de dışında olduklarını bu bölümü okuduktan sonra daha iyi anlayabiliriz. Bu bölümde anlatılan kimi fıkralar, abdallarla ilgili seçilmiş birtakım deyimler bunu gayet iyi göstermektedir. Fakirlik dışında bir de bu ötekileştirmeyle yüz yüze kalan abdallar için Neşet Ertaş, "özdeşim öznesidir" çünkü ne kişiliğinden ne de sanatından taviz vermeksizin inşa etmiştir hayatını. İşte bir sonraki bölüm; bu gerçek ustanın kent imgesine dönüşmesi, ölümü ardından yaşananlarla ilgilidir. Ölümünden sonra onunla

ilgili sempozyum düzenlenmiş, adına ödül dağıtılmış, sosyal medyanın o uçsuz bucaksız mecralarında kendisine farklı yerler bulmuştur.

Yine bu birinci bölümde abdallığın ne olduğuna, Neşet Ertaş'ın bu gelenek içindeki yerine dair bilgi verilirken şöyle denmiştir: "Müziyen 'abdal toplulukları', müziği bir meslek olmaktan çok, hayatın ayrılmaz bir parçası hatta kendisi olarak benimsemişlerdir." (Bekki ve Demirbaş, 2017: 17) Bu başlangıç, Neşet Ertaş'ın nasıl bir gelenek içine doğduğunun kısa ve öz bir ifadesi olarak karşılar bizi. Yine bu bölümde, Neşet Ertaş'ın alfabetik biçimde hazırlanmış bir repertuarını buluruz. Sonrasında ise Neşet Ertaş'ın şiirleri edebî anlamda değerlendirilir. İkinci bölüm Neşet Ertaş'ın taş plaktan CD'ye uzanan türkü yolculuğunun bir hülhası. Üçüncü bölümde ise Neşet Ertaş bibliyografyasına yer verilmiştir. Bu bibliyografyanın alametifarikası kuşatıcı olmasıdır. Kendisini yalnızca yazılı yahut akademik kaynaklarla sınırlamamıştır. İçinde röportajdan, belgeye, tiyatro oyunundan, gazete yazısına her türlü malzeme bulunmaktadır. Ayrıca bibliyografyada kitap ve tezlerin yalnızca başlıkları verilmemiş, içerikleri hakkında da bilgiler sunulmuştur. Bir örnek verelim:

"AKMAN, Haşim, *Gönül Dağında Bir Garip 'Neşet Ertaş Kitabı'*, İş Bankası Kültür Yay, İstanbul, 2006.

Haşim Akman'ın Neşet Ertaş'la yaptığı söyleşilerin kitaplaştırılmasıyla oluşan eser, Neşet Ertaş'ın kronolojik hayat hikâyesi ve sanatına ilişkin

değerlendirmeleri içermektedir. Eser, kendi içinde dokuz bölüme ayrılmıştır. Eserin ekler kısmında Erol Parlak'ın 'Neşet Ertaş, Bir Sanat Ağacıdır (s.253-256)' başlıklı yazısı ile Erol Parlak tarafından ilk defa notaya alınan Neşet Ertaş Türkülerinden 'Evvelim Sen Oldun', 'Acem Kızı', 'Yazımı Kışa Çevirdin' ve 'Ey Erenler Hakk Aşkına (semah)' adlı parçaların notalarına yer verilmiştir. Kitap 'Bütün Eserleri' başlığı altında Neşet Ertaş'ın repertuarını veren liste ile sona ermektedir. Eserin ikinci baskısı aynı yayınevi tarafından 2012'de yapılmıştır." (Bekki ve Demirbaş, 2017: 113)

Böylesi bir tercih kitabın kullanım alanını daha da genişletmiştir. Söz gelimi bir belgesel yapımcısının da yahut sanat tarihi öğrencisinin de işini kolaylaştırır bu kitap çünkü YouTube'da hangi videosunun kaç kez izlendiği, Ertaş'ın şiirlerinin edebî yönünü de içermektedir. Toplam 430 künyenin bulunduğu III. bölümün; "Neşet Ertaş Bibliyografyası" bölümünün alt başlıkları ve bu alt başlıklar altında verilen eser sayıları şöyledir:

III.1. Neşet Ertaş Hakkında Hazırlanmış Müstakil Kitaplar ve Tezler: Bu bölümde 18 künye verilmiştir.

III.2. Neşet Ertaş'tan Bahseden Diğer Eserler: Bu bölümde 10 künye verilmiştir.

III.3. Neşet Ertaş Hakkında Çıkan Yazılar (İnceleme, Araştırma, Köşe Yazıları): Bu bölümde 362 künye verilmiştir.

III.4. Neşet Ertaş Belgeselleri: Bu bölümde 9 künye verilmiştir.

III.5. Neşet Ertaş Röportajları: Bu bölümde 9 künye verilmiştir.

III.6. Neşet Ertaş İle İlgili Diğer Haberler ve Yorumlar: Bu bölümde 22 künye verilmiştir.”

Kitabın sonundaki dizin ise kitabın işlevselliğini daha da arttırmıştır.

Bir bibliyografya kitabından toplumsal tarihe dair bir şeyler öğrenilebilir mi? İlk başta kitabı eline alan kimse böyle düşünmez. Zira bibliyografya kitapları toplumsal tarihimizi anlatmak için değil, araştırmalarımızı kolaylaştırmak için kaleme alınır fakat belleğe dair bir iz kaydı oldukları için yakından bakana pek çok şey söylerler: “TRT Ankara Radyosu arşivinde bulunan yüz iki (102) türküden sadece yirmi altısı (26) yani ¼’ü repertuvara kabul edilmiştir. Neşet Ertaş’ın ortalama repertuvarını iki yüz (200) kabul edersek Büyük Usta’nın TRT repertuvarına kabul edilen eserlerinin toplam eserlerine oranı %13 düşmektedir. Bu durum, Neşet Ertaş’ın sanat anlayışı ile o dönem TRT’sinin türkü konusundaki tavrının birbiriyle örtüşmediğinin bir göstergesidir.” (Bekki ve Demirbaş, 2017: 63) Aslında bu cümleler bize, modernleşme gayretindeki devletin abdala da müziğine de tepeden baktığını söylemektedir. Garip bir çabadır bu; halk, halkın müziğinden korunmaya çalışılmaktadır. Batı müziği formunda kabul edilen eserlerin, memleketi daha asri kılacağına dair bir inanç taşımaktadırlar böyle yapanlar. Bugün geçmişe bakıldığında gülümsetse de o dönem kimi bedellerin ödenmesine neden olmuştur bu dış-

lanmışlık. Bedeli ödeyen elbette Neşet Ertaş’tır; TRT’den ayrılır, bir geçim kapısı kapanmış olur böylece.

Neşet Ertaş’ın edebî kişiliğinin ve şiirlerinin ele alındığı bölümde, onun halk şiiri içerisinde nereye oturduğuna dair fikir sahibi oluruz. Özet bilgiler ile değerlendirilen Neşet Ertaş şiirleri biçim ve içerik bakımından halk şiirimiz özelliklerini taşımaktadır:

“Âşık şiirinde birinci dördlüğün ikinci dizesinde başlayıp, diğer dörtlüklerin son dizelerinde aynen tekrarlanan mısralardan oluşan ayağa ‘tek ayak’ denir. Bir dizenin aynen tekrarlanması ‘nakarat’ olarak da isimlendirilmektedir. Bu ayak türüne Neşet Ertaş’ın şiirlerinde daha az tesadüf edilmektedir:

Ağlayıp gözyaşı dökme

Sabreyle gönül sabreyle

Beyhude yere yas çekme

Sabreyle gönül sabreyle”

(Bekki ve Demirbaş, 2017: 67).

Böylesi bilgiler; kitabın salt bibliyografya çalışması olarak değil, bir el kitabı olarak tasarlandığını da düşündürmektedir.

Bir şeyi daha hatırlatır Bekki ile Demirbaş’ın kitabı bize. Son yirmi yıl içinde Neşet Ertaş üzerine ne çok konuşmuş, ne çok yazmış, ne çok düşünmüşüz (Bekki ve Demirbaş, 2017: 11). Bunun bir nihayeti de yok, hâlen de konuşmaya yazmaya devam ediyoruz. Ön sözünde bu hususa da bibliyografya çalışmalarının bir açmazına da dikkatimizi çeker kitap: “Her bibliyografya çalışmasında olabileceği gibi

bu çalışmada da atlanan, unutulmuş ve ulaşılamadığı için kayda geçirilemeyen künyeler mutlaka olacak.” (Bekki ve Demirbaş, 2017: 11) Olacaktır elbette ama şu hâliyle kayda geçirilenler öğrenciye, sahafa, meraklıya, araştırmacıya, Neşet’in cümle hayranlarına yarar sağlayacaktır. Söze bir şair ile başlamıştık, bir ozan ile bitirelim:

*Abdallığın binasını sorarsan
Allah bir Muhammed Ali Abdaldır
Hakikat ilminde aslın ararsan
Cümle ululardan ulu Abdaldır
Âşık Dertli (Dertli Kemter)*

Kaynaklar

AKMAN, Haşim (2012), Neşet Ertaş Kitabı “Gönül Dağında Bir Garip”, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

BEKKİ, Salahaddin – DEMİRBAŞ, Dicle (2017), *Son Abdal Neşet Ertaş*, Kesit Yayınları, İstanbul.

ERGÜLEN, Haydar (2006), *Düzyazı: 100 Yazı*, Merkez Kitaplar, İstanbul.

Haz: Devrim HAKKI ve diğerleri (1992), *Meydan Larousse*, Sabah Gazetesi.

TANPINAR, Ahmet Hamdi (2001), *Beş Şehir*, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.

ÜLGENER, Sabri F. (1991), *İktisadi Çözülmenin Ahlak ve Zihniyet Dünyası*, Der Yayınları, İstanbul.

ZWEIG, Stefan (2016), *Amok Koşucusu, Sahaf Mendel*, Çev.: Gülperi SERT, Doğu Batı Yayınları, Ankara.